

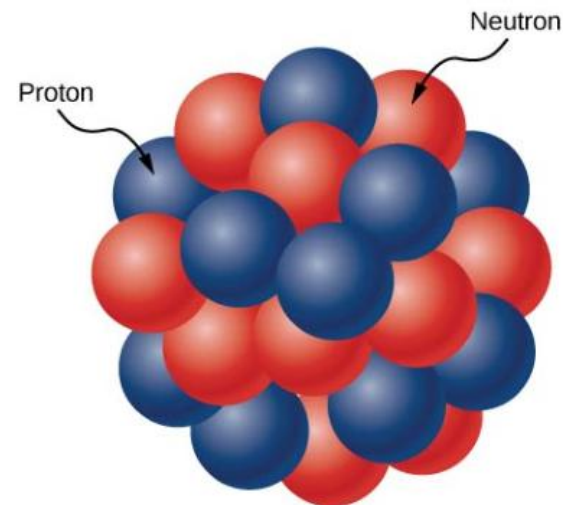
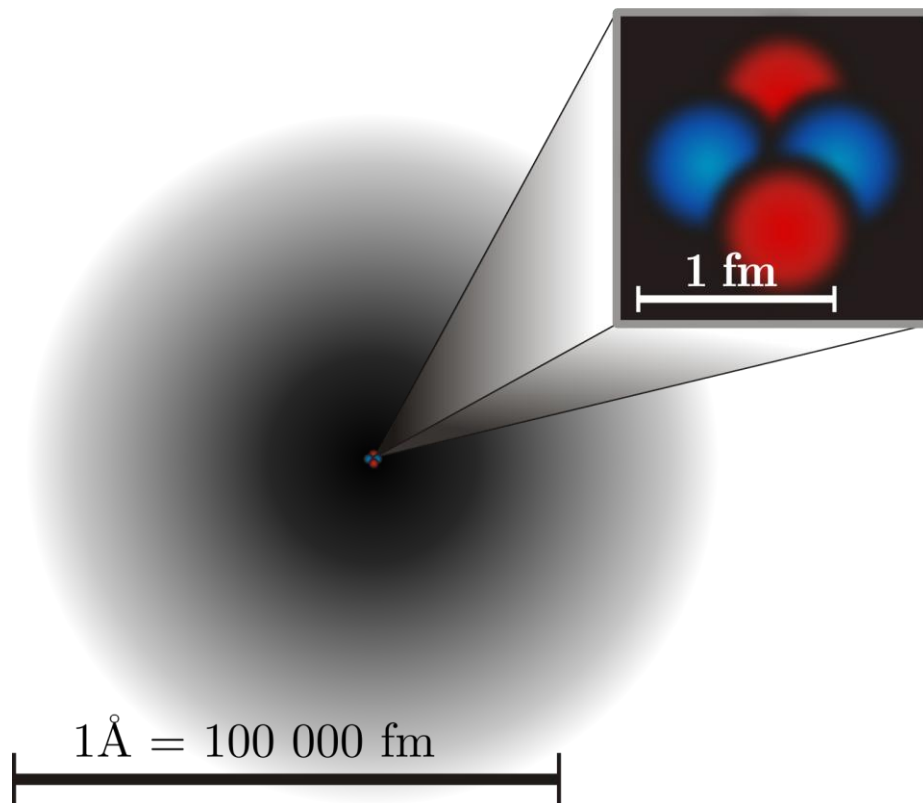
FIZYKA Z ELEMENTAMI FIZYKI RADIACYJNEJ II | WYKŁAD 7

Fizyka jądrowa

dr inż. Katarzyna Gwóźdź

Jądro atomowe

Atom helu:

- Chmura elektronowa wokół jądra (orbital 1s)
- Jądro atomowe pokazane schematycznie; jest sferycznie symetryczne (stan jądrowy 1s).
- Maksimum prawdopodobieństwa dla każdego nukleonu wypada dokładnie w samym środku jądra.
- Większe atomowo jądra mają inną strukturę

Liczba nukleonów

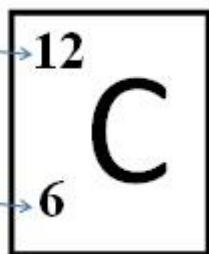
Liczba masowa – ilość nukleonów w jądrze (definiuje izotop)

Liczba atomowa – liczba protonów w jądrze (elektronów) (definiuje pierwiastek)

Masa atomowa – masa atomu w unitach [u]

Elektroujemność - miara tendencji do przyciągania elektronów przez atomy danego pierwiastka

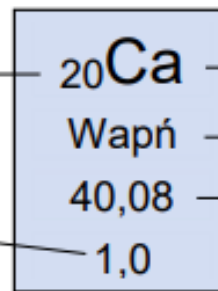
Liczba masowa

Liczba atomowa

Liczba atomowa
(liczba porządkowa)

Elektroujemność
w skali Paulinga

Symbol pierwiastka

Nazwa

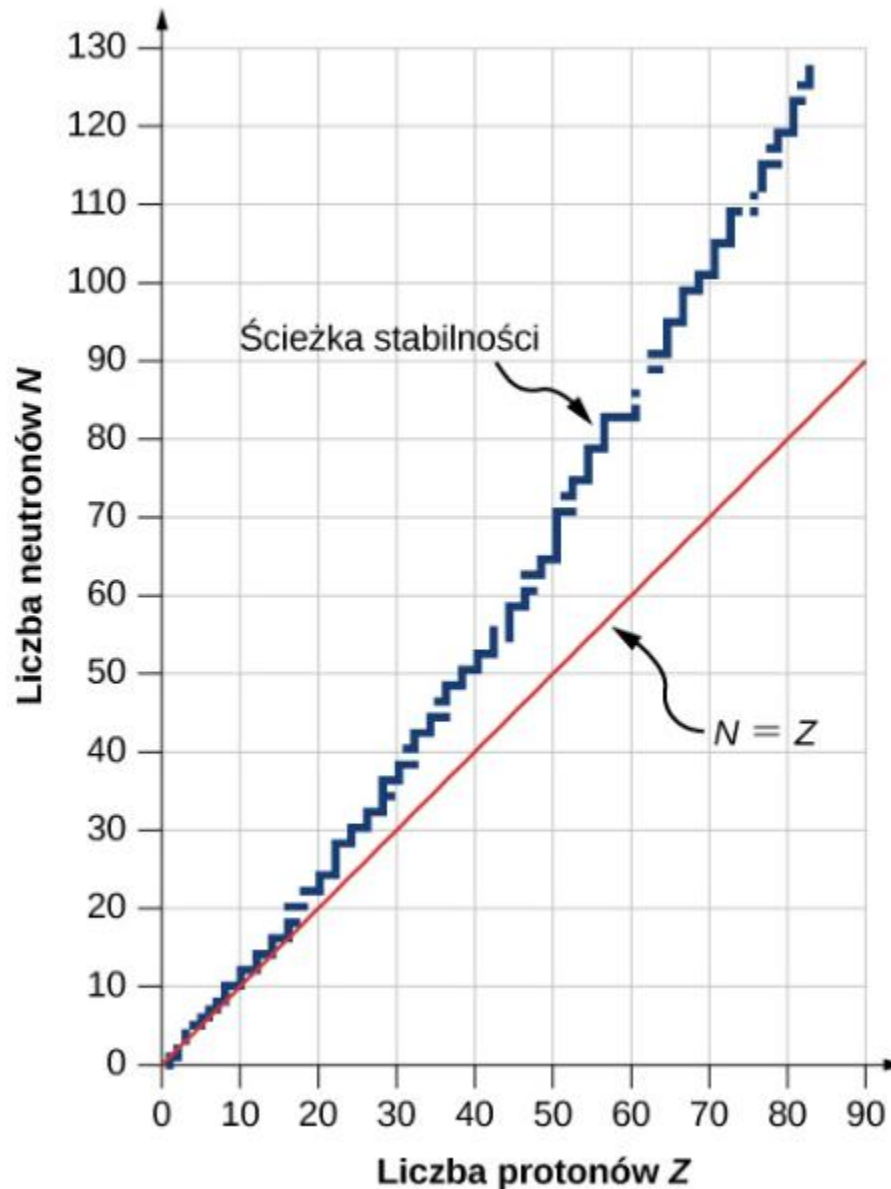
Masa atomowa, u

<https://bunny-wp-pullzone-rptkimlyno.b-cdn.net/wp-content/uploads/2022/06/image-1.png>

Stabilność jądra

Jądra stabilne – nie rozpadają się
Jądra niestabilne - Jądro dąży do osiągnięcia stabilności (niższego stanu energetycznego)

Okres połowicznego rozpadu -
czas, w którym liczba nietrwałych jąder atomowych zmniejsza się o połowę w stosunku do ich początkowej ilości.

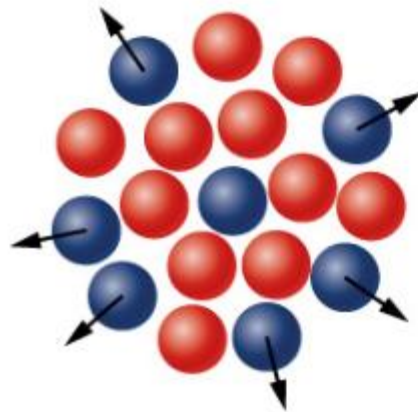

Siły w jądrze atomowym

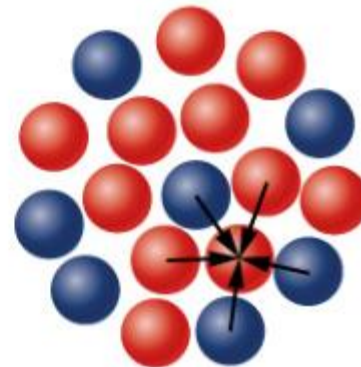
1. Siły Culombowskie między protonami - odpychające
2. Oddziaływania silne między nukleonami - przyciągające

Odpychanie pomiędzy odległymi protonami

(a)

Przyciąganie pomiędzy sąsiadującymi nukleonami

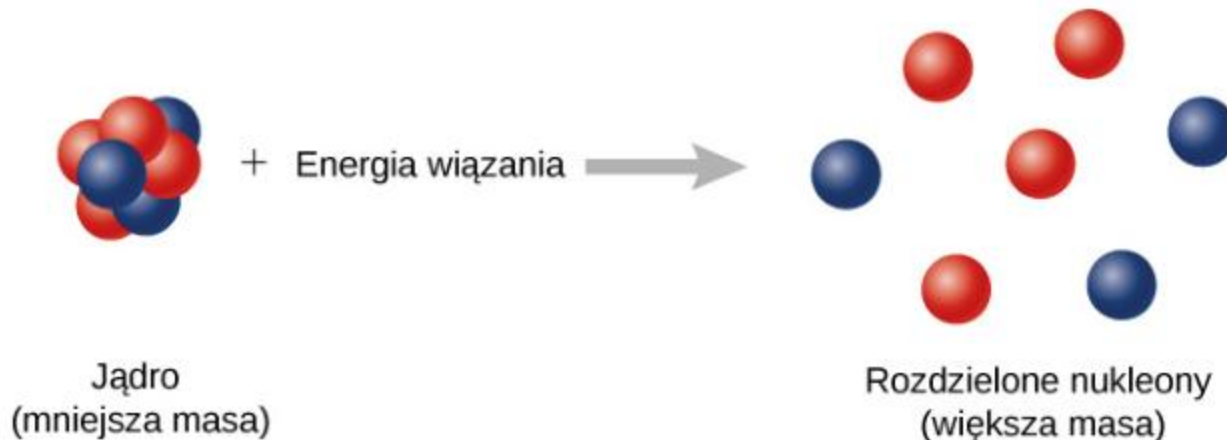

(b)

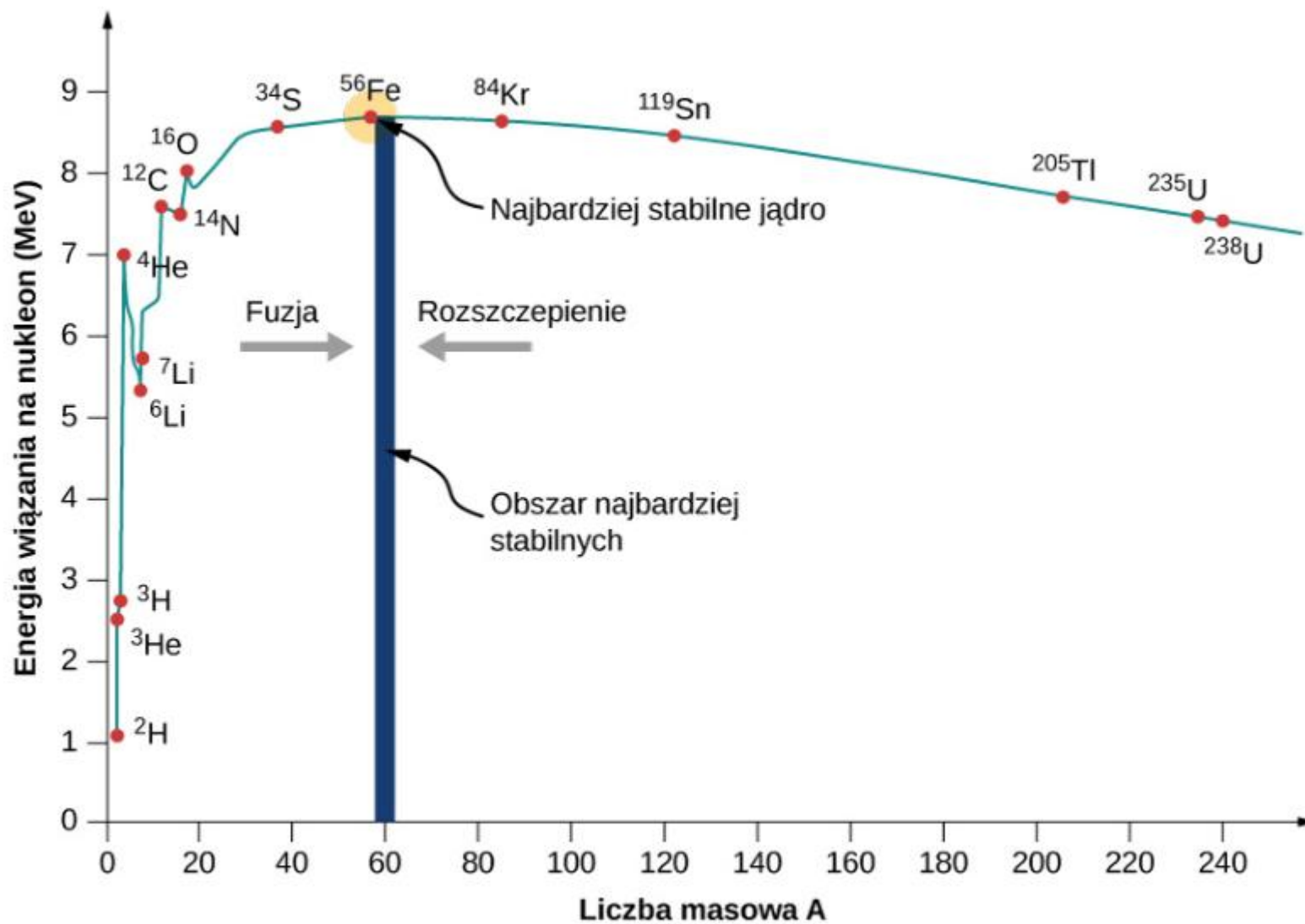
Energia wiązania

Energia wiązania jest równa ilości energii uwalnianej w procesie tworzenia jądra i wyraża się równaniem:

$$E = \Delta mc^2$$

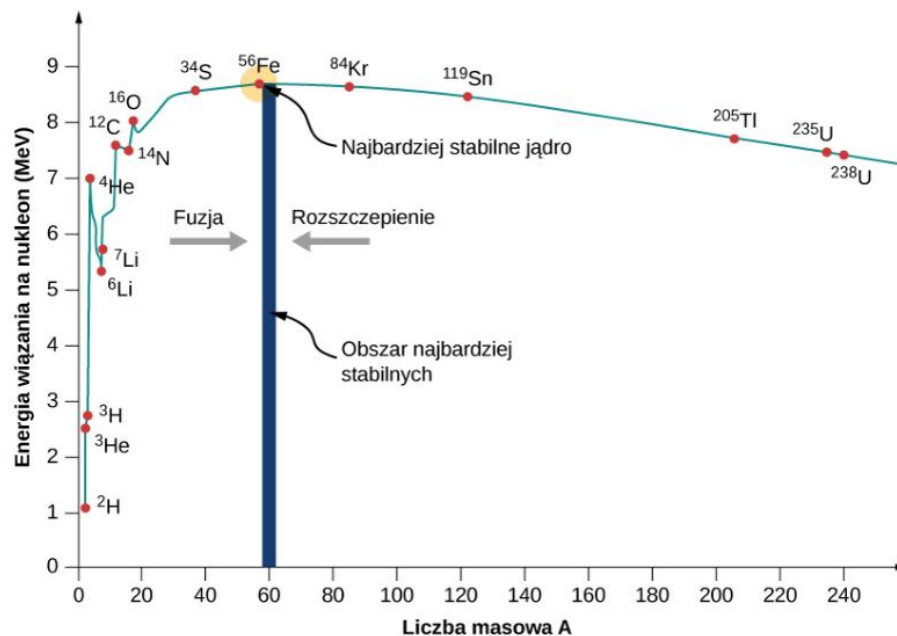
Energia wiązania

Energia wiązania

Kilka uwag:

- EWN $\sim 6-10$ MeV – energia potrzebna do oderwania nukleonu z jądra
- $\sim 13,6$ eV – energia potrzebna do oderwania elektronu z atomu wodoru
- Max EWN dla żelaza – najstabilniejsze jądro w przyrodzie
- Dla małych A przeważają oddziaływania silne, dla dużych A siły Columbowskie

Rozpad promieniotwórczy

Zachodzi, gdy pojedyncze jądro przekształca się w inne emitując promieniowanie. Szybkość rozpadu zależy od ilości jąder.

$$-\frac{dN}{dt} = \lambda N$$

N – liczba jąder

λ – stała rozpadu

$$\frac{dN}{N} = -\lambda dt$$

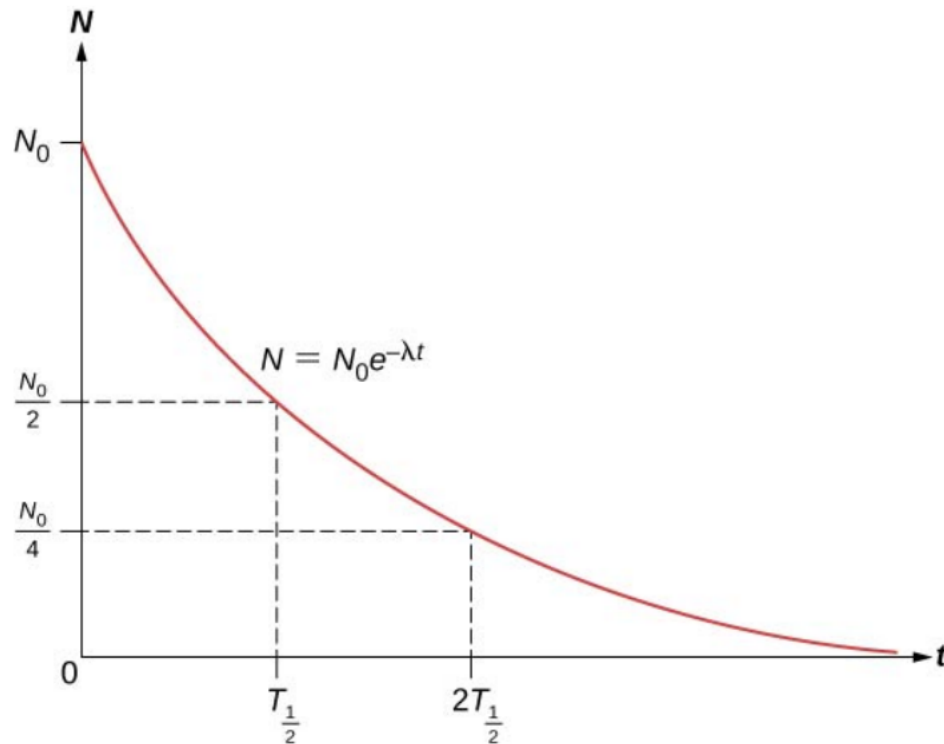
$$\int_{N_0}^N \frac{dN'}{N'} = - \int_0^t \lambda dt'$$

$$\ln \frac{N}{N_0} = -\lambda t$$

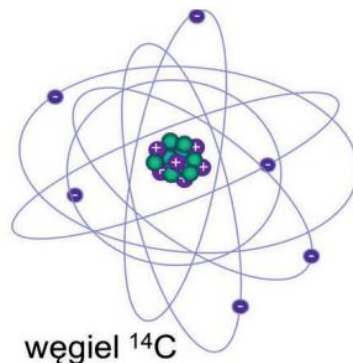
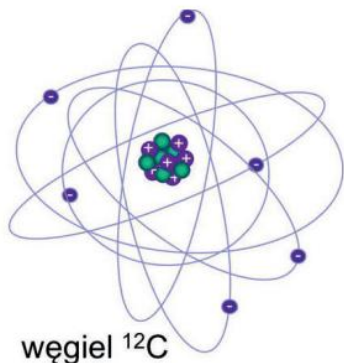
$$N = N_0 \exp(-\lambda t)$$

Rozpad promieniotwórczy

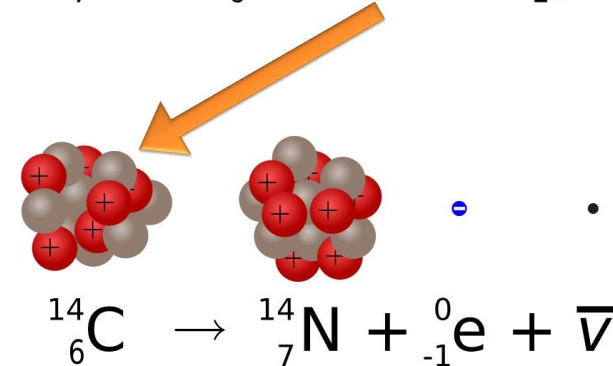
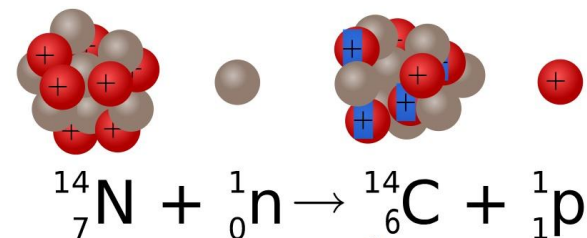
$$N = N_0 \exp(-\lambda t)$$

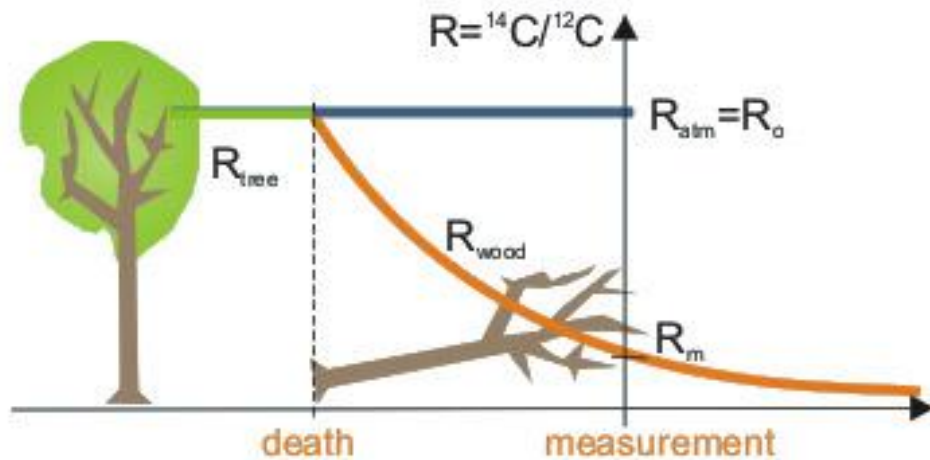
Datowanie węglem

<https://www.zielonyatom.pl/chcesz-miec-w-sobie-wegiel-14-to-nic-nie-musisz-robic/>

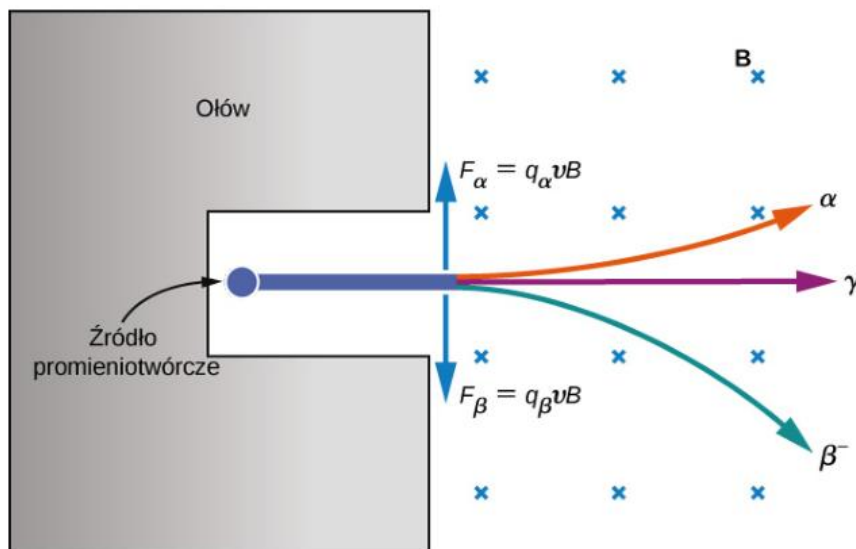
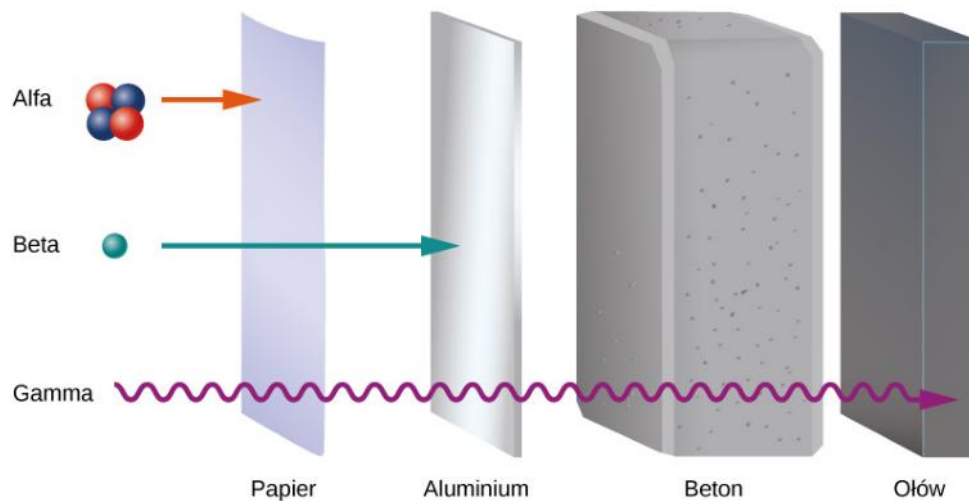
https://koza.if.uj.edu.pl/files/d4f25be9c5671a186df90500fc9485c3/01%20Metoda_C14.pdf

$$T_{1/2} = 5730 \text{ lat}$$

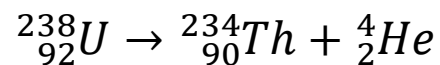
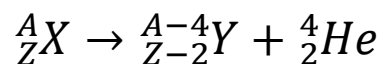
<https://radiocarbon.pl/datowanie-radiowęglowe/>

Procesy rozpadu

Rozpad alfa

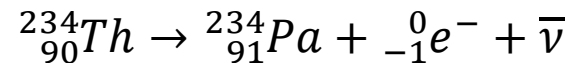
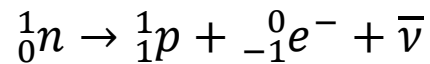
Jądro atomowe traci dwa protony i dwa neutrony emitując jądro Helu.

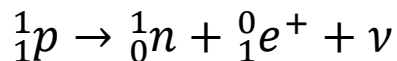
Rozpad beta

Emitowane są cząstki β^- - elektron albo β^+ - pozyton. Neutron zamienia się w proton (albo odwrotnie). Ze względu na zasadę zachowania ładunku, musi powstać elektron (albo pozyton). Ze względu na zasadę zachowania energii, musi zostać wyemitowane antyneutrino (albo neutrino).

Rozpad β^- :

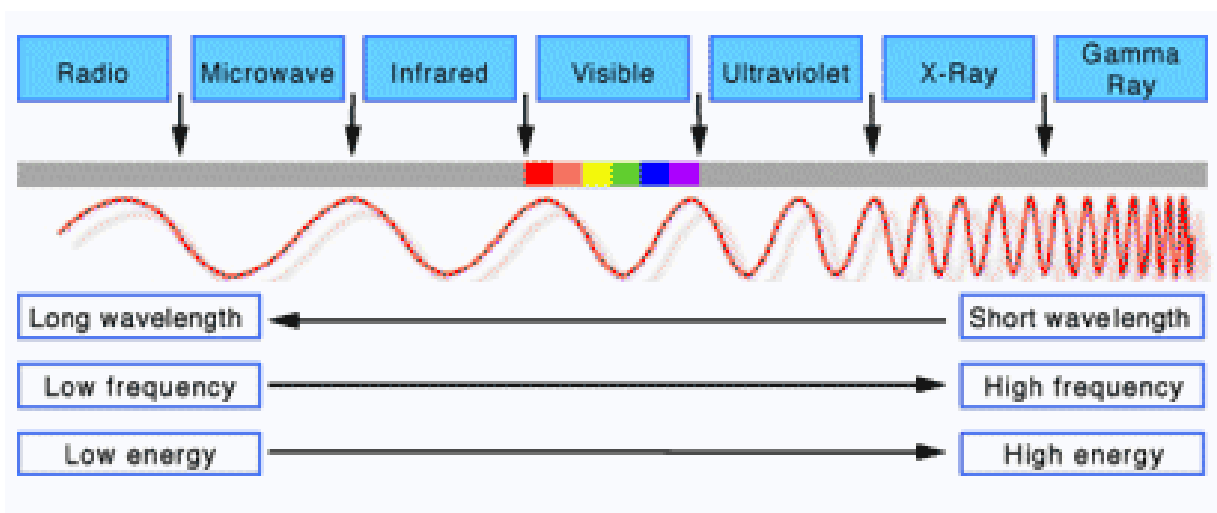
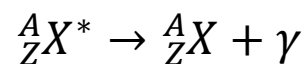

Rozpad β^+ :

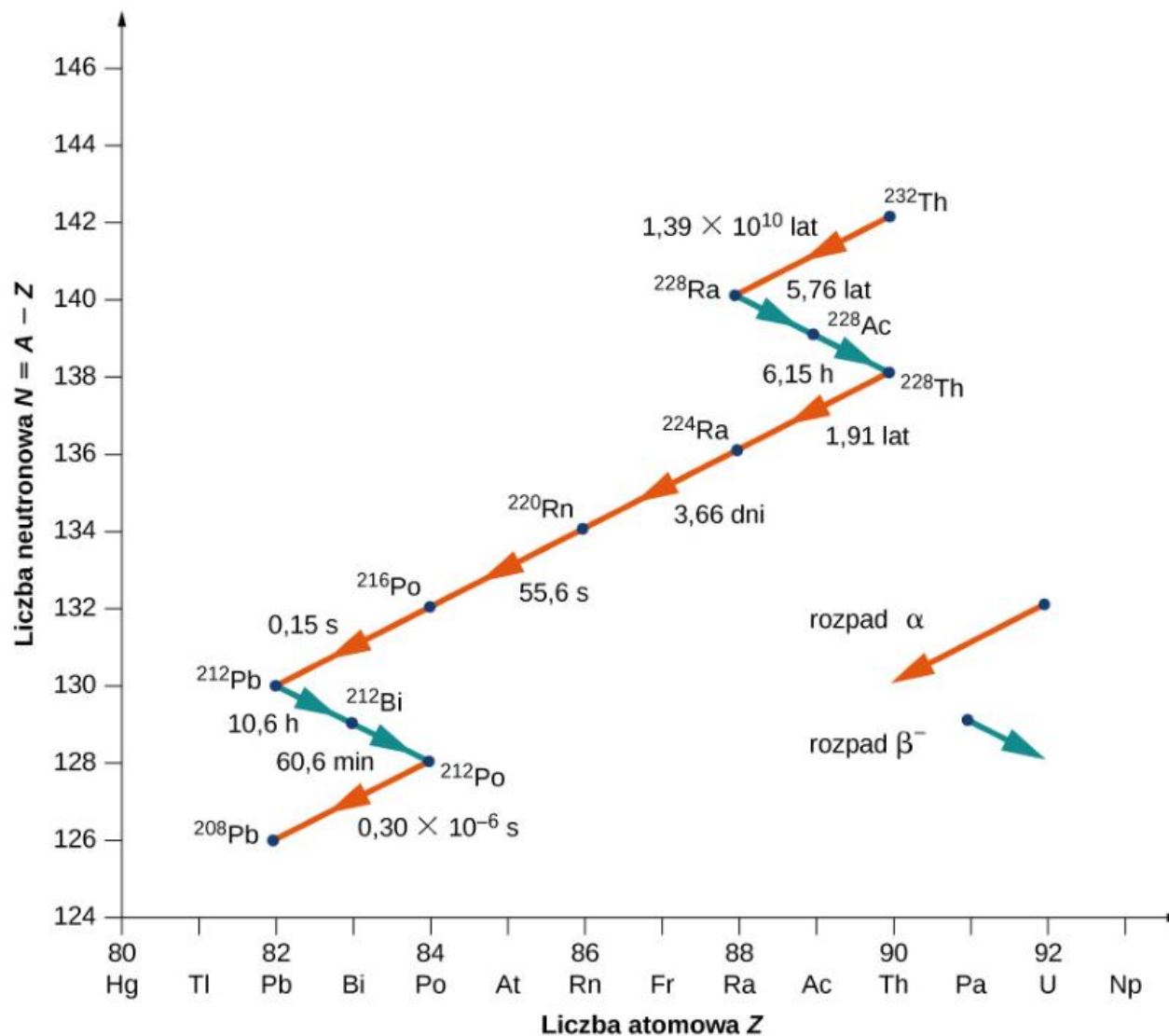

Rozpad gamma

Jądro w stanie wzbudzonym może przejść do stanu o niższej energii przez emisję fotonów promieniowania gamma. Wzbudzenie następuje po emisji promieniowania alfa lub beta, gdy w jądro jest niestabilne energetycznie.

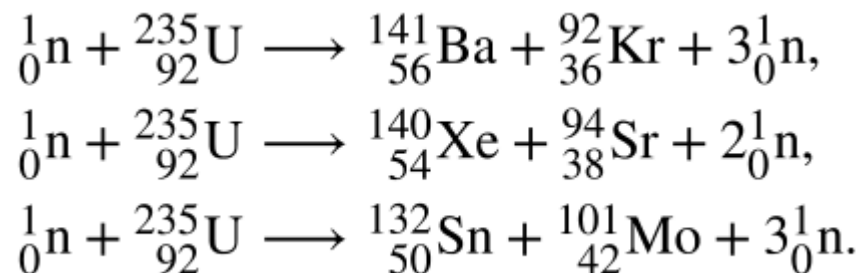

Szereg promieniotwórczy

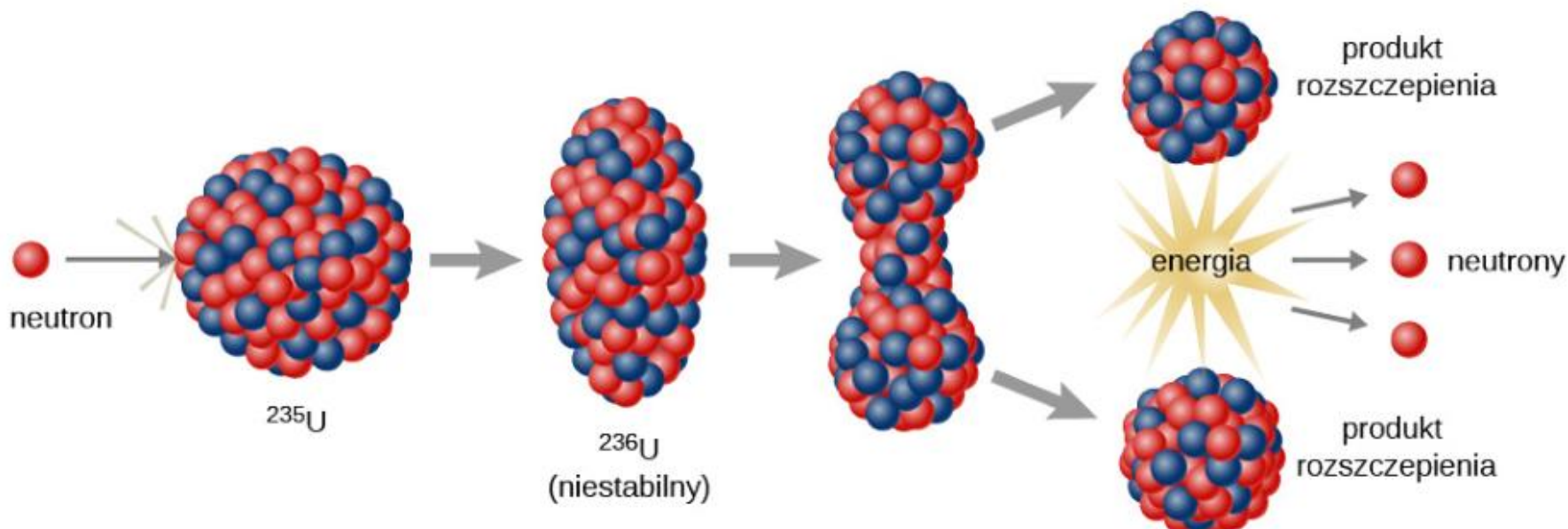
Rozczepienie jądra atomowego

Podział ciężkiego jądra atomowego (np. Uranu-235 lub Plutonu-239) na dwa lżejsze fragmenty (tzw. fragmenty rozszczepienia) o zbliżonych masach.

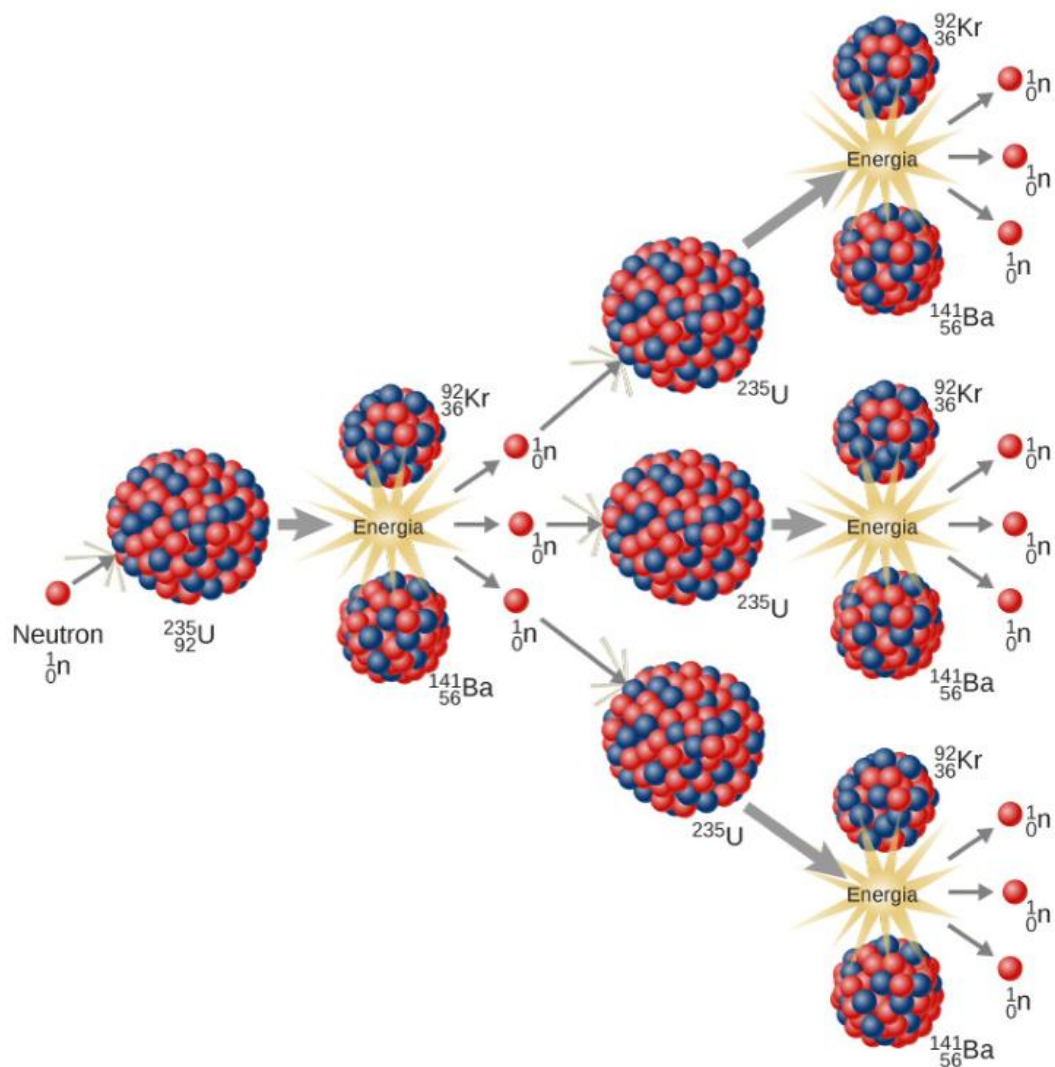

Rozczepienie jądra atomowego

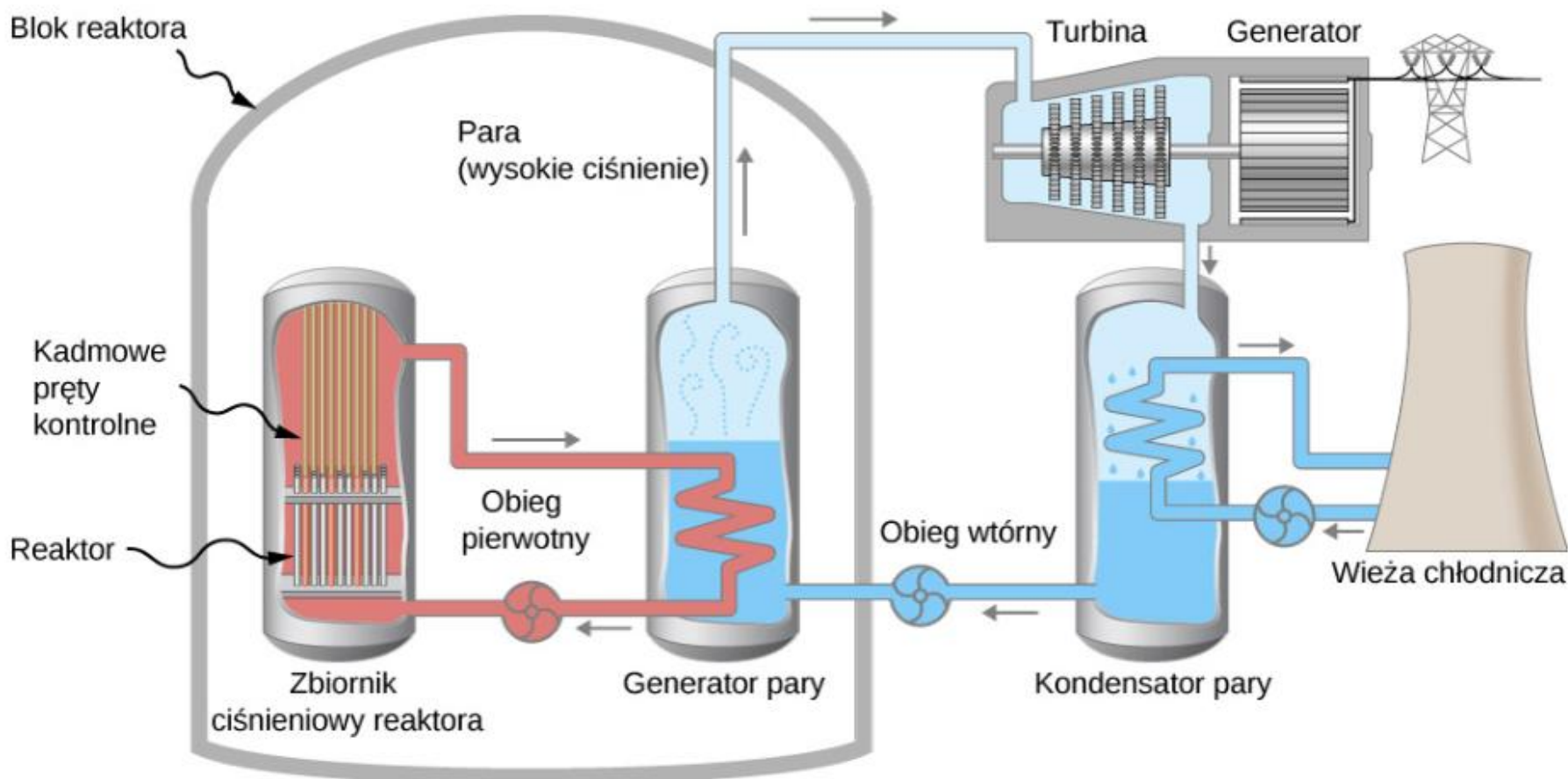
Podział ciężkiego jądra atomowego (np. Uranu-235 lub Plutonu-239) na dwa lżejsze fragmenty (tzw. fragmenty rozszczepienia) o zbliżonych masach.

Rozczepienie jądra atomowego

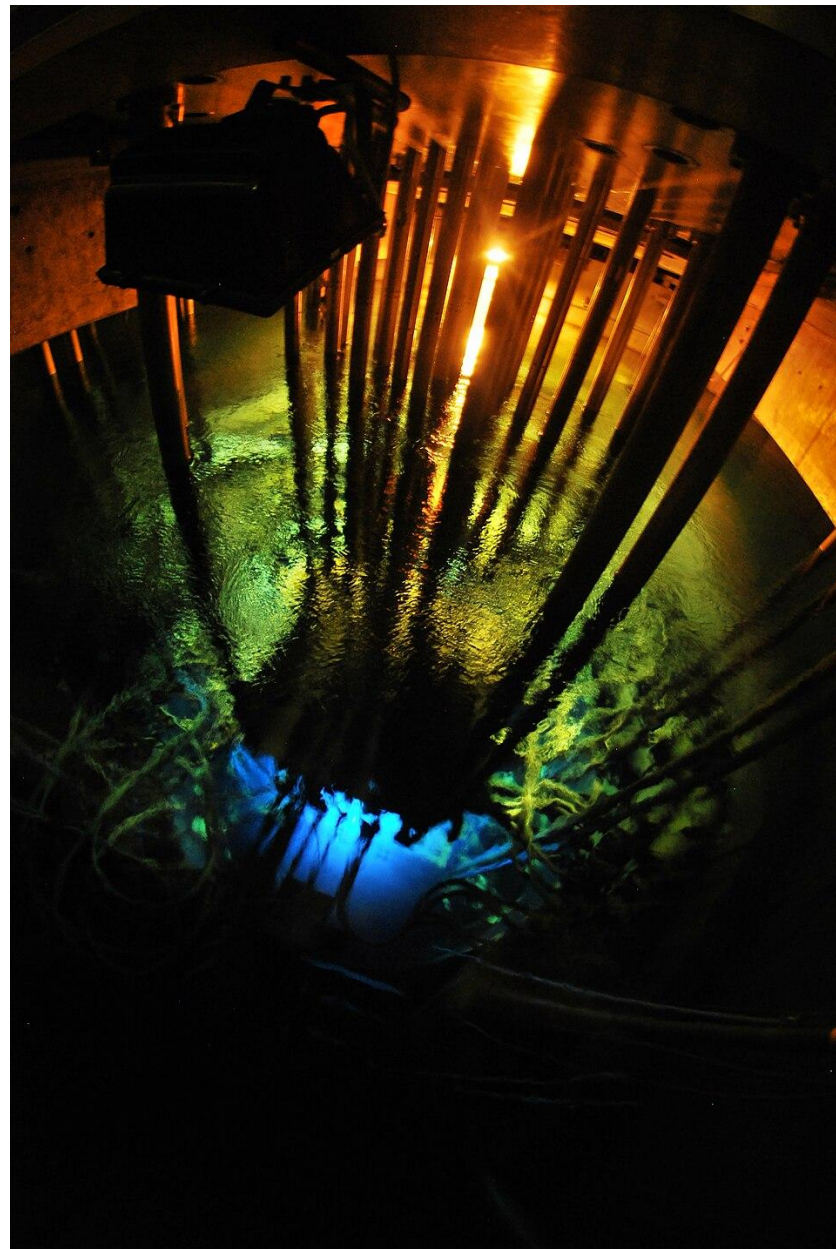
Reaktor jądrowy

225

Reaktor Maria

Produkcja radiofarmaceutyków – zapewnia m.in. 10% światowej produkcji molibdenu-99; jest liczącym się światowym producentem jodu-131, jego praca pokrywa 100% polskiego zapotrzebowania na tę substancję.

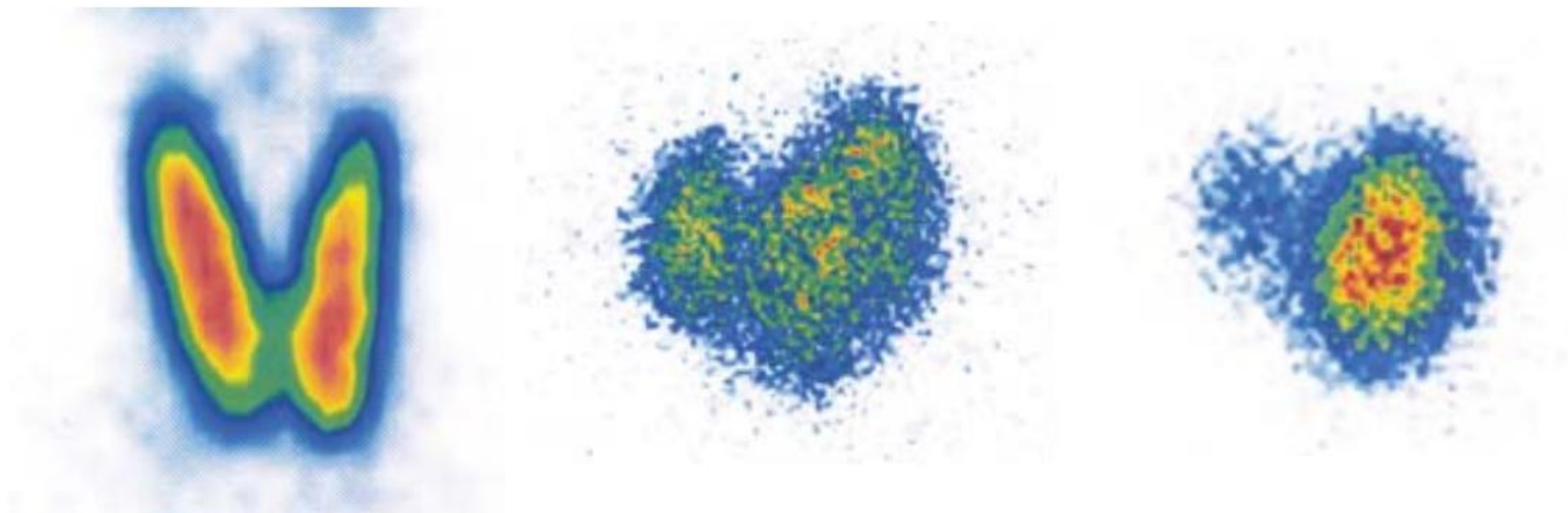

Autorstwa A. Rumińska - Praca własna, CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10712600>

Radiofarmaceutyk

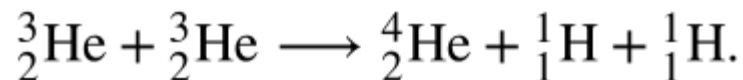
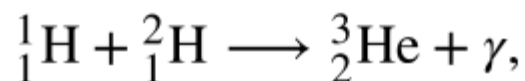
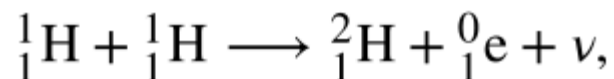
Substancja chemiczna naturalnie wykorzystywana przez badany narząd zawierająca promieniotwórczy izotop. Izotop ten rozpadając się, emituje promieniowanie, które jest rejestrowane na obrazach z urządzeń diagnostycznych.

Scyntygrafia tarczycy:

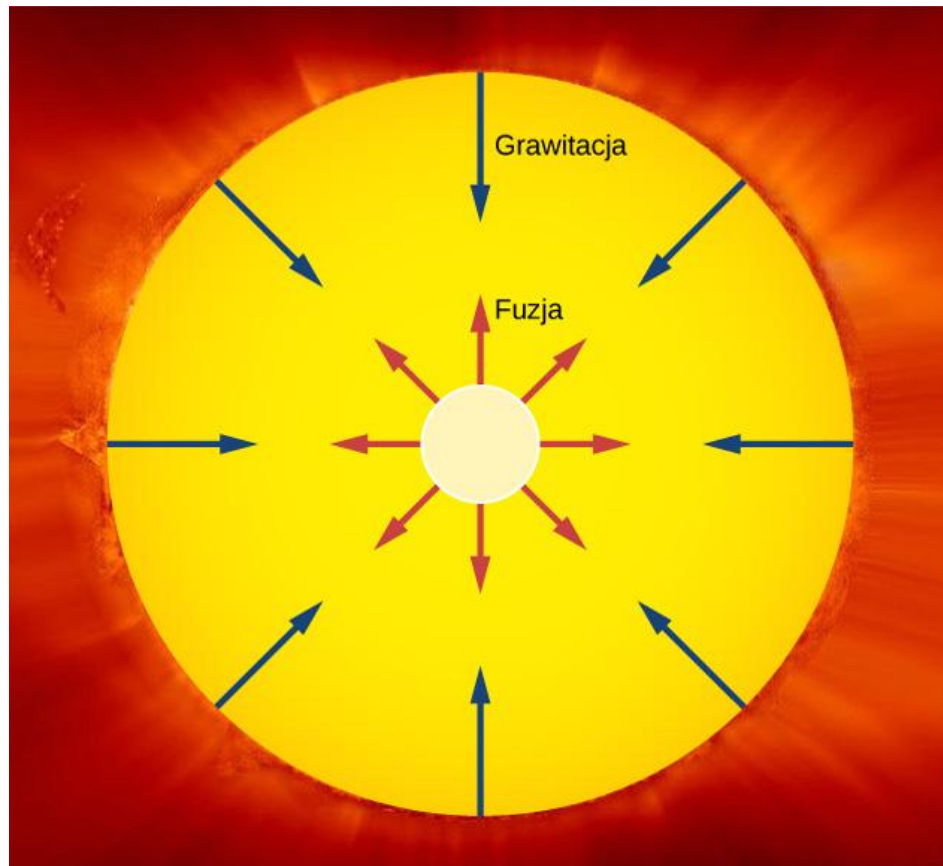

Fuzja jądrowa

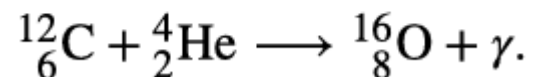
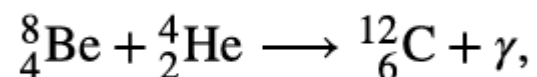
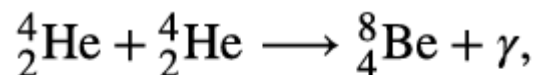
Proces, w którym dwa lekkie jądra atomowe łączą się, tworząc jedno cięższe. To reakcja, która zasila gwiazdy, w tym nasze Słońce. To tam rodzi się niemal cała energia we Wszechświecie.

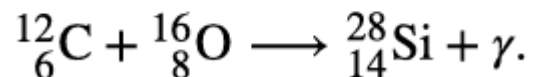
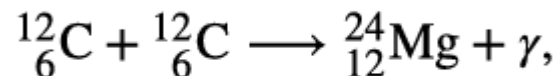
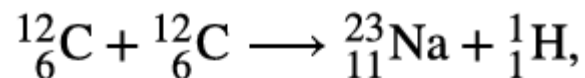
Fuzja jądrowa w Słońcu

Fuzja jądrowa w Słońcu

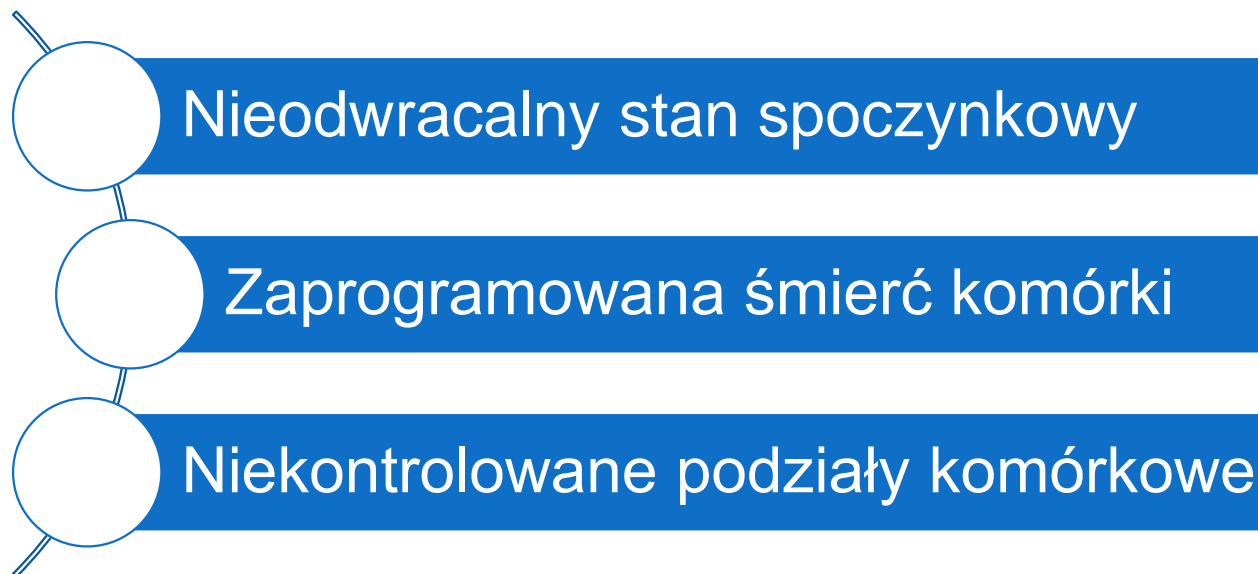

W większych gwiazdach:

Skutki biologiczne

Promieniowanie jądrowe może zmieniać cechy strukturalne łańcucha DNA, co prowadzi do zmiany w kodzie genetycznym. Może też zniszczyć zdolność komórki do naprawy DNA.

Skutki biologiczne

Grej

$$1 \text{ Gy} = 1 \text{ J} / 1 \text{ kg}$$

Jeden grej jest równy jednemu dżulowi energii jądrowej przypadającej na kilogram tkanki

WSB - względna skuteczność biologiczna promieniowania

Skutki promieniowania jonizującego zależą od otrzymanej dawki, ale też od rodzaju promieniowania.

Skutki biologiczne - WSB

Typ i energia promieniowania	WSB ^[1]
rentgenowskie	1
γ	1
β poniżej 32 keV	1
β powyżej 32 keV	1,7
neutrony termiczne do powolnych (< 20 keV)	2–5
neutrony szybkie (1 MeV – 10 MeV)	10 (ciało), 32 (oczy)
protony (1 MeV – 10 MeV)	10 (ciało), 32 (oczy)
α z rozpadu promieniotwórczego	10–20
ciężkie jony z akceleratorów	10–20

Skutki biologiczne

Grej

$$1 \text{ Gy} = 1 \text{ J} / 1 \text{ kg}$$

Jeden grej jest równy jednemu dżulowi energii jądrowej przypadającej na kilogram tkanki

WSB - względna skuteczność biologiczna promieniowania

Skutki promieniowania jonizującego zależą od otrzymanej dawki, ale też od rodzaju promieniowania.

Sivert

$$1 \text{ Sv} = 1 \text{ Gy} \times \text{WSB}$$

Określa skutki biologiczne promieniowania jonizującego na ludzki organizm

Skutki biologiczne

Dawka (Sv)	Efekt
0–0,1	brak dostrzegalnych efektów
0,1–1	nieznaczny lub umiarkowany ubytek białych krwinek
0,5	czasowa bezpłodność; 35% kobiet, 50% mężczyzn
1–2	znaczne zmniejszenie liczby krwinek, krótkie nudności i wymioty; rzadko śmiertelne
2–5	nudności, wymioty, wypadanie włosów, poważne uszkodzenie układu krwionośnego, krwotok, możliwy zgon
4,5	śmiertelne dla 50% populacji w ciągu 32 dni po ekspozycji w przypadku niepodjęcia leczenia
5–20	najgorsze skutki spowodowane uszkodzeniem jelita cienkiego i krwi; ograniczona przeżywalność
> 20	zgon w ciągu kilku godzin spowodowany zapaścią ośrodkowego układu nerwowego

Skutki biologiczne

Źródło	Dawka (mSv / rok)				
	Australia	Niemcy	Polska ⁴	USA	Świat
naturalne promieniowanie – zewnętrzne:					
promienie kosmiczne	0,30	0,28	0,39	0,30	0,39
gleba, materiały budowlane	0,40	0,40	0,46	0,30	0,48
radon	0,90	1,10	1,30	2,00	1,20
naturalne promieniowanie – wewnętrzne:					
(⁴⁰ K, ¹⁴ C, ²²⁶ Ra)	0,24	0,28	0,28	0,40	0,29
sztuczne promieniowanie					
(głównie medyczne i stomatologiczne)	0,80	0,90	0,86	0,53	0,40
łącznie	2,6	3,0	3,3	3,5	2,8

Skutki biologiczne

Procedura	Dawka skuteczna (mSv)
RTG klatki piersiowej	0,02
pantomogram	0,01
RTG czaszki	0,07
RTG nogi	0,02
mammografia	0,40
wlew z barytu	7,00
RTG górnego odcinka przewodu pokarmowego	3,00
tomogram komputerowy głowy	2,00
tomogram komputerowy jamy brzusznej	10,00

FIZYKA Z ELEMENTAMI FIZYKI RADIACYJNEJ II | WYKŁAD 7

Dziękuję za uwagę!

dr inż. Katarzyna Gwóźdź